

How to cite: Maslova, N. (2023). The role of constitutional law as a tool for ensuring human rights in Ukraine. *Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science* (pp. 128-132). Futurity Research Publishing. https://futurity-publishing.com/international_conference_3/

Роль конституційного права як інструмент забезпечення прав людини в Україні.

The role of constitutional law as a tool for ensuring human rights in Ukraine

Маслова Наталія Григорівна

*доктор юридичних наук, професорка кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін Харківського університету, м. Харків, Україна,
savochkacat@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2690-9517>*

Accepted: November 4, 2023 | **Published:** November 17, 2023 | **Language:** Ukrainian

Annotation: This study focuses on the role of constitutional law on the protection of human rights in Ukraine. This issue has been considered in different historical periods, defended and fought for during the period of slavery and serfdom. Nowadays, Ukrainians are beginning to build their own system of rights, independent of Soviet influence, which correlates with European values and standards of living. The author provides a list of types of legal status of a person and their characteristics. This characterization makes it possible to understand how human rights are ensured at various state levels within the framework of constitutional law.

Key words: legal system, legal status, citizen's rights and freedoms, social norms

Вступ

Правова система нашої країни являє собою комплекс загальнообов'язкових для виконання, встановлених державою принципів, норм та правил поведінки її громадян. Невиконання або порушення цих норм та правил може регулюватися примусом з боку

держави. Права та свободи людини регламентуються нормами та принципами конституційного права, яке є провідним в сфері охорони громадянських прав та свобод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питаннями конституційного права в широкому його розумінні займалися Качурінер та Згама (2020). Вони дослідили не тільки теоретичну складову конституційного права, а й безліч його прикладних аспектів. Васильчук (2019) акцентує увагу на впровадженні єдиного конституційно-правового механізму, який зможе забезпечити безпечний правовий простір для реалізації прав та свобод людини. Громовчук (2022) в своїй роботі зауважує на важливості використання принципу гуманізму в практиці конституційного права. Адже саме цей принцип відповідає за належне виконання норм та стандартів стосовно прав та свобод громадянина.

Мета дослідження

Метою дослідження є аналіз основних складових аспектів конституційного права, які характеризують права та свободи громадянина України в сучасній правовій системі.

Результати дослідження

Конституційне право загалом, як галузь права, прийнято вважати провідною ланкою правової системи України. Існує безліч формулювань та тлумачень конституційного права, але є загальноприйняте визначення Качурінер & Згама (2020): «це комплекс юридичних норм та принципів, які регламентують ряд економічних та політичних аспектів організації українського суспільства, принципи формування та організаційний механізм ключових ланок правового механізму держави, її територіальної організації, а також взаємодію її громадян в межах закону».

Одним з найголовніших принципів сучасної державності є існування держави для її громадян, для охорони прав і свобод, сприяння процвітання та благополуччю.

Значущість ролі конституційного права неухильно зростає, адже українське суспільство досі не має загальноприйнятих стереотипів та шаблонів реалізації політичної культури, етики (Громовчук, 2022). На більшість дій накладає певний відбиток українська ментальність, яка тільки починає своє становлення, незалежно від радянського минулого та тих шаблонів, які були нав'язані радянською владою. Зараз питання прав та свобод громадян чітко регламентуються саме в конституційному праві, яке корелюється із загальноєвропейськими стандартами захисту людських прав та свобод.

Взагалі, питання прав і свобод громадянина є індикатором так званого «здоров'я» правової системи в країні. Адже акцентується увага на проблемах в юридичній сфері (відповідність юридичних норм та законів основним потребам суспільства), а також в соціальній (соціальні норми та нормативи, які впливають на рівень життя суспільства).

Юридична характеристика прав і свобод громадянина відображається через численні засоби, при цьому вона змінюється відповідно до політичного, економічного стану в країні, від історичного періоду. Так, наприклад, звернувшись до історії, можна перекоонатись, що далеко не завжди громадяни тієї чи іншої країни мали свої власні права та свободи. Наукові історичні розвідки про період рабства та кріпацтва свідчать про те, що люди виступали скоріше як елемент купівлі-продажу, як товар, а не як повноправний суб'єкт права, якому належать певні права та свободи, гарантовані державою.

В конституційному праві прийнято виокремлювати наступні види правового статусу (таблиця 1): конституційний, спеціальний, індивідуальний, статус іноземців, галузевий правовий статус. Розглянемо їх трохи детальніше.

Таблиця 1

Види правового статусу людини

Вид правового статусу	Його сутність
Загальний (конституційний)	Цей статус є однаковим для усіх громадян. Його характерною рисою є узагальненість, прив'язка до Конституції України, якою гарантовані основні права та свободи.
Спеціальний	Його ще називають статусом окремих категорій громадян. Характерною рисою є наявність особливих умов для окремих категорій громадян, а саме: студентів закладів вищої освіти; військовослужбовців та членів їхніх сімей; осіб, що досягли пенсійного віку; викладачів закладів вищої та професійної освіти; учителів загальноосвітніх шкіл; власників фермерських господарств; учасників та ветеранів війн тощо. Дані категорії населення за цим статусом можуть мати додаткові права та обов'язки, які передбачені законом.
Індивідуальний	Даний статус характеризує індивідуальні особливості конкретного громадянина, а саме: стать, вік, рівень освіти, сімейний стан тощо. Ці характеристики є динамічними, можуть змінюватися протягом життя людини.
Статус іноземця, особи без громадянства	Визначається як комплекс правових норм та прав, що включають в себе ключові правові принципи та гарантії, відповідно до яких визначається та регулюється поведінка іноземців та осіб без громадянства на території України.
Галузевий	Даний статус відображає ключові характеристики прав та свобод громадян, які належать до представників певної галузі і підпорядковуються відповідним нормам та галузям права.

Джерело: Качурінер & Згама (2020)

Одним із головних джерел отримання інформації щодо захисту прав людини в рамках конституційного права є головний документ нашої держави – Конституція України (КУ). Так, у ст. 21 Конституції України визначено, що всі люди є рівними та вільними у вираженні своїх прав та свобод (Верховна Рада України, 1996). Відповідно до ст. 22 КУ, основні права людини є невичерпними. Тобто громадянин країни може абсолютно вільно ними користуватися в рамках дії конституційного права. Також ці права гарантуються державою і не можуть бути скасованими через певний проміжок часу. Ч. 3 ст. 22 КУ акцентує увагу на такому аспекті: у разі зміни існуючих законів, що гарантують громадянам України певні права та свободи, конституційним правом не допускається будь-яких змін у бік зменшення вже існуючих прав та свобод. Ст. 53 КУ регламентує право на освіту, що в загальному розумінні являє собою складову культурних прав і свобод людини. Це, звичайно, не повний перелік прав і свобод громадянина, який гарантується йому Конституцією України в рамках конституційного права України.

Слід зауважити, що після реалізації усіх засобів захисту своїх прав, свобод та інтересів на державному рівні, громадянин може звернутися до міжнародних органів суду чи до міжнародних організацій, де Україна представлена як член або учасник. Це право регламентується ч.4 ст. 55 КУ. Юридична сторона захисту прав та свобод громадянина являє собою низку можливостей самих громадян захищати власні права та свободи.

Практична реалізація основних засад конституційного права в сфері захисту прав людини в сучасній правовій системі передбачає стійку економічну та державну політику. За таких умов конституційна держава зможе сприяти у формуванні прав людини як найбільшої соціальної цінності. Основним обов'язком держави є повага, заохочення, захист та надання усіх необхідних прав своїм громадянам. У випадку порушення прав та свобод людини, норми та стандарти конституційного права мають повернути справедливість та допомогти своїм громадянам у відновленні справедливості на усіх рівнях (Васильчук, 2019).

Висновки

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що сучасне конституційне право має акцентувати свою увагу на євроінтеграційних перспективах в процесі становлення та захисту прав людини. Адже це є динамічний процес, який змінюється під впливом політичних, соціальних, зовнішньоекономічних факторів. Питання прав і свобод громадян мають бути пріоритетними під час прийняття сучасних реформ, внесення змін або розширення повноважень тих чи інших владних структур. Слід спиратися, в першу чергу, на Конституцію України та успішний багаторічний досвід європейської правової системи.

Список використаних джерел

Васильчук, Л. Б. (2019). Окремі особливості реалізації конституційно-правового механізму забезпечення єдності правового простору. *Порівняльно-аналітичне право*, 3, 29-33. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/49394>

Громовчук, М. В. (2022). Принцип гуманізму в конституційній практиці. *Україна на сучасній геополітичній шахівниці світу: феноменологічний та конституційно-правовий аналіз* (с. 32-47). Ужгородський національний університет. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/50356>

Качурінер, В. Л. & Згама, А. О. (2020). *Конституційне право України*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». <https://hdl.handle.net/11300/24206>

Верховна Рада України (1996). Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>